

Globalisaation uudessa vaiheessa kysytään, pysyykö tuotanto ja työ Suomessa. Artikkelin pohtii asiasta käynnistetyn selvitystyön taustoja.

Olli Rehn toimii valtioneuvoston kanslian "Suomi maailmantaloudessa"-selvityksen ohjausryhmän puheenjohtajana.

Suomalainen työ ja tuotanto maailmantalouden murroksessa

Olli Rehn
Pääministerin talouspoliittinen neuvonantaja
Valtioneuvoston kanslia

Suomalaisen työn ja tuotannon pärjäämisen kannalta parhaillaan käynnissä oleva maailmantalouden murros on mittava haaste. On arvioitu, että Suomessa menetetään vuosina 2002–2004 yhteensä noin 50 000 teollista työpaikkaa. Pelkästään vuonna 2003 teollisuudessa oli 22 000 työllistä vähemmän kuin edellisellä vuonna. Toistaiseksi kotimaisen kysynnän ja veronkeven-

nysten vahvistama palvelutuotanto on pitänyt kasvua yllä ja estänyt työttömyyden merkittävän kohoamisen, vaikka maailmantalouden hidaskäynnin on heijastunut vientiteollisuuden työllisyyskehitykseen. Työllisten määrä väheni viime vuonna yhteensä 7 000:lla ja työllisyysaste putosi 0,4 prosenttiyksikköä 67,3 prosenttiin. Työvoimatutkimuksen mukaan kahden

vuoden jaksolla helmikuusta 2002 helmikuuhun 2004 työllisten kokonaismäärä väheni 28 000:lla.

Työpaikkojen vähenemisen jatkuminen merkitsisi Vanhasen hallituksen työllisyystavoitteen etäännyttämisestä horisonttiin. Hallitus on asettanut tavoitteeksi 100 000 uuden työpaikan syntymisen vuoteen 2007 mennessä. Tavoitteen saavuttaminen on välttämättömyyttä hyvinvointivaltion rahoitus pohjan turvaamiseksi tulevaisuudessa. Tämä edellyttää hallitusohjelman mukaisesti elvyttävää ja rakenteita uudistavaa talouspolitiikkaa, joka tukee kasvua, investointeja, yrittäjyyttä ja työn kannustavuutta.

Valtioneuvoston kanslia onkin käynnistänyt pääministerin aloitteesta ”Suomi maailmantaloudessa”-selvityksen, jonka tavoitteena on arvioida, miten suomalainen työ ja tuotanto voivat menestyä maailmantalouden murroksessa (kuvio 1). Hanke koostuu kahdesta toisistaan tukevasta osasta: ensinnäkin politiikkasuosituksiin tähtäävästä selvityksestä ja toiseksi työmarkkinajärjestöjen elinkeino- ja yhteiskuntapolitiittisesta vuoropuhelusta. Hankkeen

tueksi on koottu kaksi ohjausryhmää, joissa on edustus valtionhallinnosta, tutkimuslaitoksista, elinkeinoelämästä ja työmarkkinajärjestöistä.

Globalisaation uusi vaihe

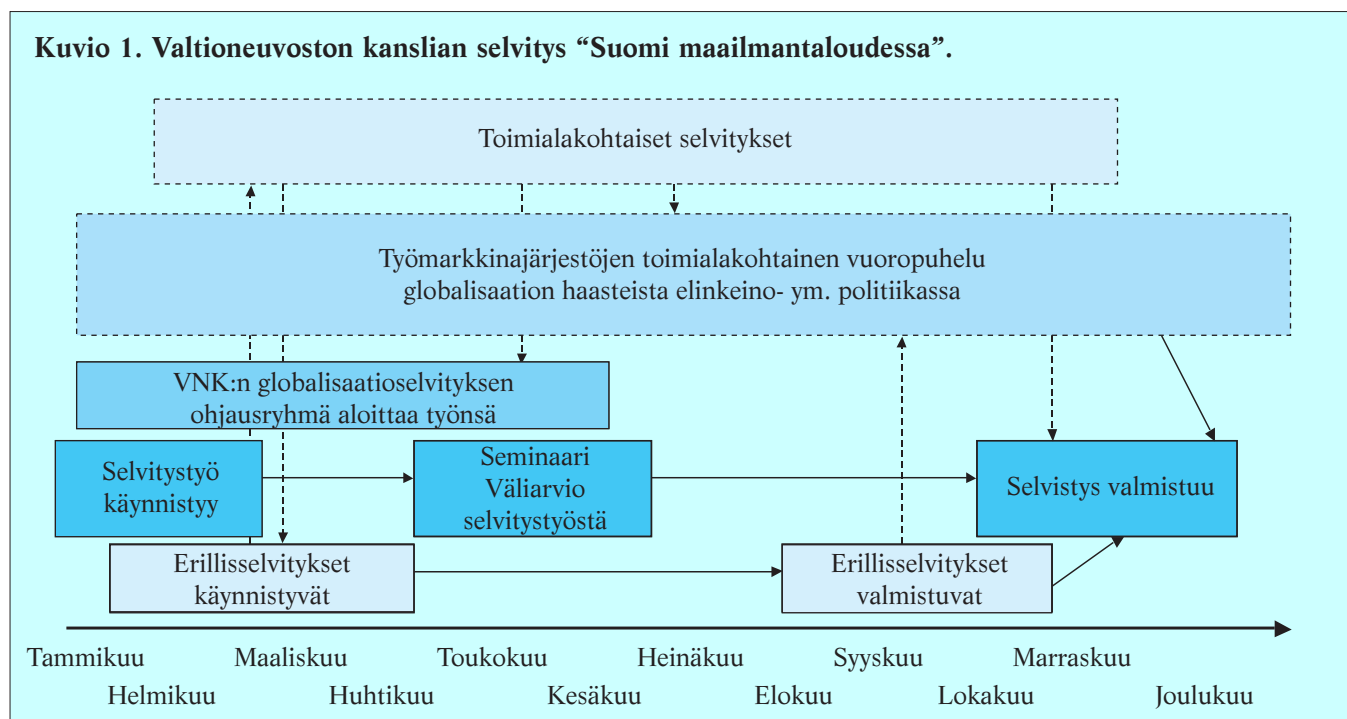
Joku voi kysyä, mihin tarvitaan uutta selvitystä Suomen pärjäämisestä maailmantalouden murroksessa. Onhan talouden globalisaatio ollut todellisuutta jo vuosikymmenien ajan. Eräät tutkijat ovat jopa sitä mieltä, että maailmantalous oli kansainvälistyneempi ensimmäisen maailmansodan aattona, lähes 100 vuotta sitten. Vastaisin, että elämme parhaillaan globalisaation uutta vaihetta, jota leimaa sekä määrällinen että laadullinen muutos aikaisempaan verrattuna. Tämä aiheuttaa tarpeen kansallisen talousstrategiamme uudelleenarviointiin.

Määrällinen muutos on seurausta siitä, että neljä jättivaltiota eli Kiina, Intia, Brasilia ja Venäjä ovat viimeisen kahden vuosikymmenen aikana liittyneet täysillä osaksi avoimeen vaihdantaan perustuvaa maailmantaloutta. Näissä

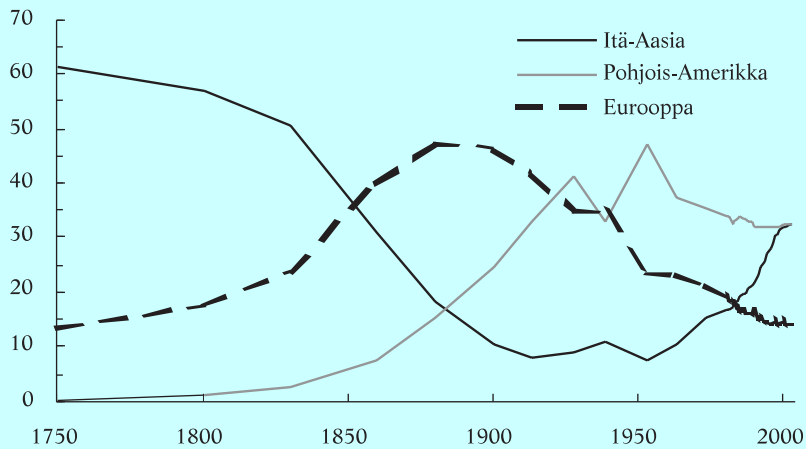
maissa on yhteensä yli 2,5 miljardia ihmistä, mikä jo sellaisenaan riittää heiluttelemaan maailmantalouden manerlaattoja. Itä-Aasiasta on viime vuosikymmenien kuluessa tullut maailman teollinen työpaja, jonka osuus maailman teollisuustuotannosta on noussut lähes 35 prosenttiin, kun taas Euroopan osuus on pudonnut 13 prosenttiin vuonna 2000 (kuvio 2). Samalla suorien sijoitusten määrä on moninkertaistunut. Suorien sijoitusten virta kasvoi viisinkertaiseksi vuosina 1990–2000, joskin se supistui lähes puolella vuosina 2000–2002. Suorien sijoitusten yhteenlaskettu, kumulatiivinen varanto viisinkertaistui 1990-luvun alusta 2000-luvun alkuun siirryttäessä.

Laadullista muutosta kuvaa se, että kyse ei ole enää vain teollisen tuotannon, vaan yhä useammin myös tuotekehityksen, ohjelmistojen kehittämisen ja palvelutuotannon siirtymisestä kehittyviin maihin. Kiinasta on tullut maailman teollinen työpaja. Vastaavasti Intia on vahva yrityspalvelujen ja ohjelmistotuotannon saralla.

Käynnissä olevasta murroksesta käytetään usein nimitystä Kiina-ilmiö. Sii-

Kuvio 2. Maailman teollisuustuotannon jakauma 1750–2000.

Itä-Aasia = Kiina, Japani, Intia

Pohjois-Amerikka = Yhdysvallat, Kanada

Eurooppa = Saksa, Iso-Britannia, Ranska, Italia, Espanja, Ruotsi, Belgia, Sveitsi

Lähde: ETLA.

täkin on kyse, mutta käsite Kiina-ilmio antaa yksipuolisen kuvan meneillään olevasta kehityksestä. Tarkemmin katsoen kyse on juuri edellä kuvatuista määrällisistä ja laadullisista muutoksista.

Eräät kommentaattorit ovat kyseenalaistaneet Kiinan talousihmeen jatku-

vuuden. On toki paikallaan kysyä, voiko Kiinan ja muiden kehittyvien taluksien kasvu jatkua pitkään nykyisellä 9–10 prosentin vauhdilla. Ei varmaan ikuisesti. Kiina kärsii talouden ylikuumenemisesta, joka ilmenee mm. kiinteistörakentamisessa. Suurin riski liit-

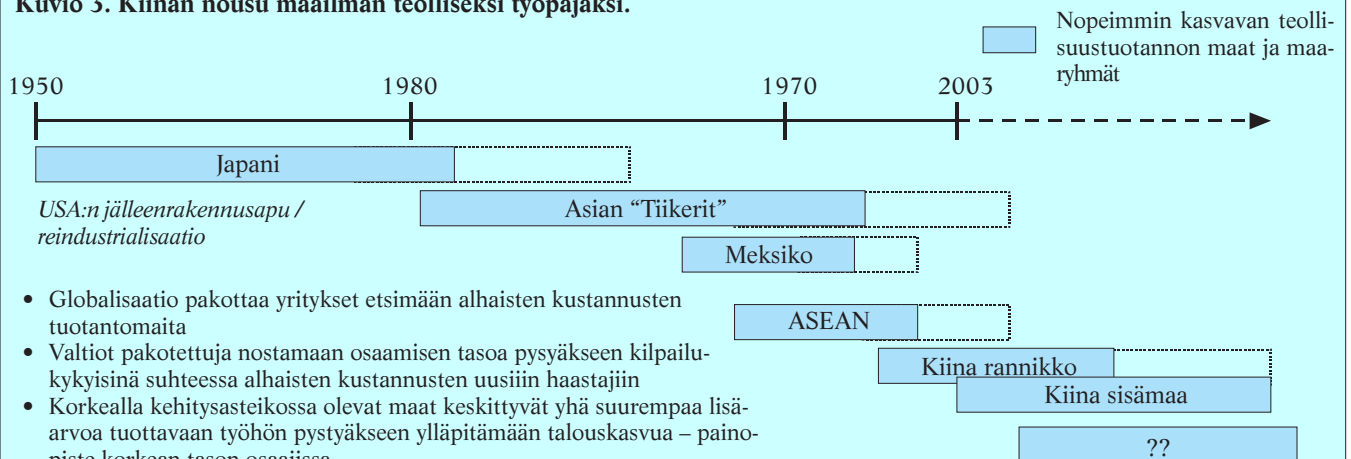
tyy mitä ilmeisimmin pankkijärjestelmään, joka kärsii luottotappioista ja on jo vaatinut keskuspankin tukea.

Riskeistä huolimatta on silti ilmeistä, että Kiinan nopea kasvu jatkuu ainakin seuraavien 5–10 vuoden aikajännteellä. Tähän oletukseen on useita perusteita. Ensinnäkin nopeaa kasvua tarvitaan uusien työpaikkojen ripeäksi synnyttämiseksi tehotomista valtionyhtiöistä työttömiksi jääville kiinalaisille, mikä on ehto puolueen ja hallituksen vallan legitimitetille. Toiseksi Kiinan jäsenyys Maailman kauppajärjestö WTO:ssa on vahvistanut Kiinan asemaa maailmanmarkkinoilla ja investointikohteena. Kolmanneksi Kiinalla on satojen miljoonien ihmisten työvoimareservi, joka pitää kustannuksia ja inflaatiota kurissa. Kasvua vahvistaa sekin, että yrittämisen edellytyksiä parannetaan, kun omistusoikeus vastikään kirjattiin maan perustuslakiin. Myös työntekijöiden tuottavuuden parantaminen tukee kasvua.

Pienet osaamistaloudet hyötyvät globalisaatiosta

Globalisaatio kohtelee eri tavoin eri-kokoisia ja eri kehitysvaiheessa olevia

Kuvio 3. Kiinan nousu maailman teolliseksi työpaikaksi.

- Globalisaatio pakottaa yritykset etsimään alhaisten kustannusten tuotantomaita
- Valtiot pakotettuja nostamaan osaamisen tasoa pysyäkseen kilpailukykyisinä suhteessa alhaisten kustannusten uusiin haastajiin
- Korkealla kehitystasokissa olevat maat keskittyvät yhä suurempaa lisäarvoa tuottavaan työhön pystyäkseen ylläpitämään talouskasvua – painopiste korkean tason osaajissa
- Teknologian yhä suuremman liikkuvuuden johdosta investointien houkuttelevuus on yhä haasteellisempaa

Lähde: Royal Philips Electronics.

Olli Rehn korostaa, että Suomi on vahva osaamistalous, joka kuitenkin kärsii yrittäjyysvajeesta ja korkeasta työttömyydestä. Yhteiskunnallisessa uudistumiskyvyssä olemme eurooppalaista keskitasoa.

maita. Usein väitetään, että globalisaatio sinänsä olisi syynä kehitysmaiden köyhyyteen ja kurjuuteen. Tämä väite ei saa tukea empiirisistä havainnoista. Kiinassa ja Intiassa sadat miljoonat ihmiset ovat nousseet köyhyydestä keskiluokkaan pitkälti juuri sen ansiosta, että nämä maat ovat osallistuneet avoimeen vaihdantaan perustuvaan maailmantalouteen. Vastaavasti Saharan eteläpuolisen Afrikan maat ovat eri syistä jättäytyneet syrjään maailmantaloudesta.

Köyhyyden poistamiseen tarvitaan talouden kasvua, johon taas tarvitaan kauppaa ja investointeja. Onko vähiten kehittyneiden maiden köyhyys näin ollen seurausta liiallisesta vai pikemminkin liian vähäisestä globalisaatio-

ta? Globalisaation piikkiin pannaan usein sellaisiakin ongelmia, jotka ovat seurausta esimerkiksi teknologisesti kehityksestä tai väärästä kansallisesta politiikasta.

Suomi on ollut talouden globalisaation suuria voittajia. Yleensäkin pienet ja osaamiseen nojaavat avoimet taloudet hyötyvät eniten vapaakaupan laajenemisesta. Suomen teollisen nousun ensimmäinen vaihe 1860-luvulta lähtien, samoin kuin sotien jälkeinen talousihmeemme, oli pitkälti seurausta osallistumisesta maailmankaupan vapautumiseen ja myöhemmin Euroopan yhdentymiskehitykseen. Etenkin teknologiateollisuuden nousu on ollut hyvin pitkälle kiinni talouden globalisaation tarjoamista mahdollisuuksista.

Toisaalta Suomi on esimerkki myös siitä,

miten maailmantalouden tai yhteiskuntajärjestelmien muutokset voivat heilutella pientä taloutta kuin koskivenettä tai jopa ajopuuta. Kymmenen vuoden takainen lama seurasi sekä globaaleista muutoksista että oman talouspolitiikkamme virheistä. Laman pitkä varjo muistuttaa siitä, miten tärkeää pienen valtion on ennakoivasti sopeutua toimintaympäristön muutoksiin.

Pian 1990-luvun laman iskettyä Suomi kykeni rakentamaan uuden kansallisen strategian, joka no-

jasi vientivetoiseen kasvuun, osaamisen vahvistamiseen ja EU-jäsenyyteen. Siihen päästiin vasta kriisin jälkeen. Tänä elämme globalisaation uuden vaiheen seurauksena vastaavaa murrosta, johon on parempi löytää menestyksen eväitä ennen kuin on housut kintuissa. Kun jouduin pääministerin avustajana kokemaan lähituntumalta 1990-luvun laman syvimät syöverit ja myöhästyneen kurssinkorjauksen, voin sanoa vain yhden asian: Ei koskaan enää.

Politiikan ja talouden muuttunut suhde

Globalisaation seurauksena politiikan ja talouden välinen suhde on muuttunut. 100 vuotta sitten demokratian läpimurto vahvisti valtion roolia markkinoiden ohjauksessa. Kansanvaltaisen politiikan suuri saavutus viime vuosisadalla oli markkinatalouden inhimillistäminen, ihmiskasvoinen kapitalismi. Tästä syntyi markkinatalouden ja hyvinvointivaltion yhteiselo – ei ehkä rakkaudesta, ei toisaalta pelkästä pakotakaan, vaan paremminkin järkiavio- liittona.

Tässä järkiavio- liitossa puoliso- iden ta- savertaisuus alkoi muuttua 1980-luvun kuluessa. Informaatioteknologian läpimurto ja pitkälti sen vauhdittama

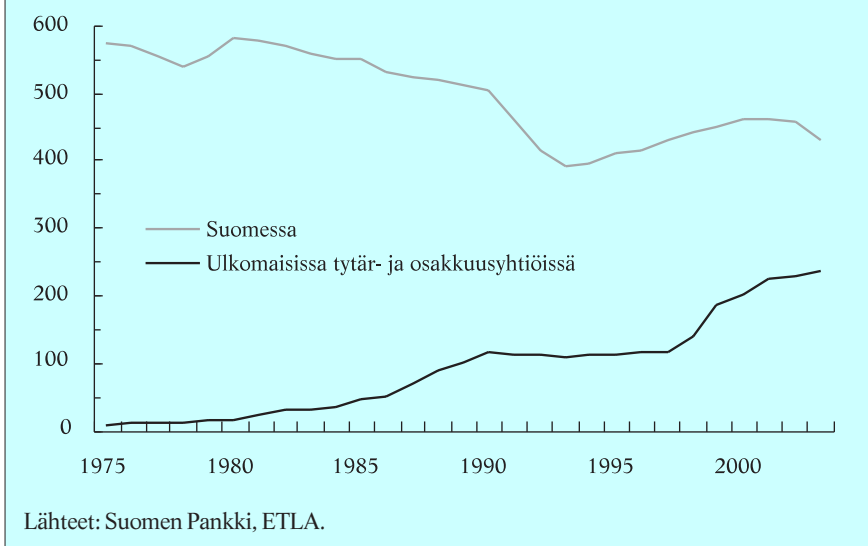
pääomaliikkeiden va- pauttaminen ja suorien sijoitusten nopea kasvu sekä suuryritysten glo- baalit yritysstrategiat heikensivät yksittäisen kansallisvaltion varaan nojaavan politiikkamal- lin kykyä ohjata yhteis- kunnan ja talouden ke- hitystä.

Tästä alkoi eräänlai- nen kadonneen valtion metsästys. Osin tähän haasteeseen on pyritty ja pystytty vastaamaan Euroopan unionin tasol-

la yhdistämällä kansallisvaltioiden poliittiset voimavarat. Menestystarinois-

Vaikka EU:n rooli taloudessa on keskeinen, kilpailukykyä ja työllisyyttä parantavat ratkaisut tehdään viime kädessä kunkin maan sisällä eikä koko unionin tasolla.

Kuvio 4. Suomalaisen teollisuusyritysten henkilöstö Suomessa ja ulkomailla 1975–2003.

ta suurin on yhteisvaluutta euro, vaikka sen viimeaikainen kurssikehitys onkin heikentänyt eurooppalaisen teollisuuden hintakilpailukykyä. Unionin rooli on keskeinen myös kansainvälisen kaupan ja sisämarkkinoiden kehityksen kannalta.

Silti yhä selvemmäksi on käynyt, että ponnistelut Euroopan tasolla eivät yksinään riitä takaamaan EU:n jäsenvaltioiden menestystä. Viime kädessä eurooppalaisen työn ja tuotannon kilpailukyvyyn ja siten työllisyyden kannalta keskeiset ratkaisut tehdään jäsenmaissa.

Vaikka globalisaation yhteydessä usein puhutaan kansallisvaltioiden roolin heikentymisestä, niin monilta osin se edellyttää kansallisvaltiolta vahvaa, joskin muuttuvaa, roolia. Markkinatalouden ja kansallisvaltion järkiavoliitto saa siis uuden luonteen. Perinteiset konstit 1970-luvun hengessä, kuten sektorikohtainen teollisuuspolitiikka tai julkisen sektorin kasvattaminen, eivät enää pure. Sen sijaan tarvitaan osaamisperustaamme vahvistavaa elinkeinopolitiikkaa, kasvua ja yrittäjyyttä tukevaa veropolitiikkaa sekä työn tekemistä ja teettämistä parhaiten edis-

tävää palkanmuodostusta ja sosiaaliturvaa.

Avoimessa maailmantaloudessa toimintaympäristön merkitys kasvaa. Kovassa kilpailussa eletään pienten marginaalien aikaa. Investointipäätöksiä tehdessään yritys tutkii tarkkaan, missä sen on pitkällä tähtäyksellä mielekkäintä toimia. Ratkaisuun vaikuttaa sekä markkinoiden läheisyys että yrityksen tuotannolliseen toimintaympäristöön vaikuttavat tekijät. Yritykset pystyvät suhteellisen pienin kustannuksien siirtämään toimintojaan maasta toiseen, jos yhden maan toimintaympäristö ei ole niille mieluinen. Tätä muutosta kuvaa se, että suomalaisten teollisuusyritysten palveluksessa oli vuonna 2003 ulkomailla jo lähes 250 000 työntekijää eli noin kolmannes niiden koko työvoimasta (kuvio 4.). Määrä on viisinkertaistunut viimeisen kahden vuosikymmenen kuluessa. Vaikka syy ei ole yksin tässä, on Suomi viime vuosina kärsinyt merkittävästä investointivajeesta.

Yritysten sijaintipaikkapäätöksiin eivät vaikuta ainoastaan yritysten kohdeltu, vaan myös työntekijöitä koskevat kysymykset ovat hyvin olennaisia. Menestyksellisellä talous-, koulutus- ja

sosiaalipolitiikalla voidaan olennaisesti vaikuttaa yritysten toimintaympäristöön ja sitä myötä hyvinvointivaltion menestykseen.

Kansallisvaltiot joutuvat siis kilpailemaan yhä enemmän yritysten ja niiden toimintojen sijoittumisesta alueelleen. Niiden on vakuutettava kumppaneilleen tässä järkiavoliitossa, että suhdetta kannattaa jatkaa.

Hyvä esimerkki tästä ovat Itävallan ja Japanin äskettäin aloittamat investointikampanjat. Itävalta mainostaa itseään 25 prosentin yritysverokannalla. Japanin mainoksessa pääministeri Junichiro Koizumi puolestaan kehoittaa yrityksiä investoimaan maahansa, koska "Japanissa on maailman osavain työvoima".

Tutkimuskohteena toimialat, työmarkkinat ja aluetaloudet

"Suomi maailmantaloudessa"-hankkeessa pureudutaan Suomen kilpailukyvyyn ja työllisyyden edellytyksiin erillisselvitysten avulla.

Elinkeinoelämän tutkimuslaitos toteuttaa selvityksen aiheesta "Suomen talouden toimialojen ja klusterien kilpailukyky". Siinä arvioidaan, miten yritysten sijaintipäätöksiin ja kansainvälistymiseen vaikuttavat tekijät ovat muuttuneet teknologisen kehityksen ja talouden globalisaation seurauksena. Samoin tutkitaan sitä, miten Suomen eri toimialojen kilpailuetu on muuttunut maailmantaloudessa. Osana selvitystä tehdään tutkimus sekä suomalaisten että ulkomaisien yritysjohtajien näkemyksistä Suomesta investointikohteena.

Palkansaajien tutkimuslaitos toteuttaa erillisselvityksen aiheesta "Maailmantalouden murros Suomen työmarkkinoiden kannalta". Se lähtee siitä tosiasista, että tärkeä keino houkuttaa yrityksiä pysymään Suomessa tai jopa siirtymään Suomeen ovat osavat työntekijät. Globalisaation uusi vaihe muuttaa yritysten osaamisvaatimuksia sekä perinteistä ajattelutapaa siitä, miten, milloin ja missä työtä tehdään. Hyötyjinä ovat korkean osaami-

sen maat ja alueet, häviäjänä taas heikomman osaamisen maat ja alueet. Tässä selvityksessä olennaisia kysymyksiä ovat mm. se, miten voidaan parantaa työn tuottavuutta ja kilpailukykyä, miten saada Suomeen lisää korkean tason osaajia, tutkijoita, opiskelijoita ja työntekijöitä sekä miten suomalaista palkkaus- ja sopimusjärjestelmää on kehitettävä.

Toinen keskeinen osa Suomi maailmantaloudessa-hanketta on työmarkkinajärjestöjen toimialakohtainen vuoropuhelu. Sen ohjausryhmänä toimii palkansaajien ja työnantajien etujärjestöjen johtajista koostuvat työmarkkinakuusikko. Pyrkimyksenä on, että eri klusterien osalta arvioidaan, miten yhteisin toimenpitein voidaan luoda Suomeen lisää kasvuyrityksiä ja siten työpaikkoja. Esimerkiksi Teknoliateollisuuden, Metalliliiton ja Valtion teknillisen tutkimuslaitoksen TRIO-hanke pyrkii luomaan teknoliateollisuuteen kymme-

niä uusia kasvuyrityksiä järjestelmätöimittäjien tasolla. Samanlaisia hankkeita pyritään vauhdittamaan nyt käynnistyneellä vuoropuhelulla. Vuoropuhelussakin on kyse uusista ideoista ja yhteistä näkemystä synnyttävästä prosessista, ei valmiiksi katetusta lopputuloksesta.

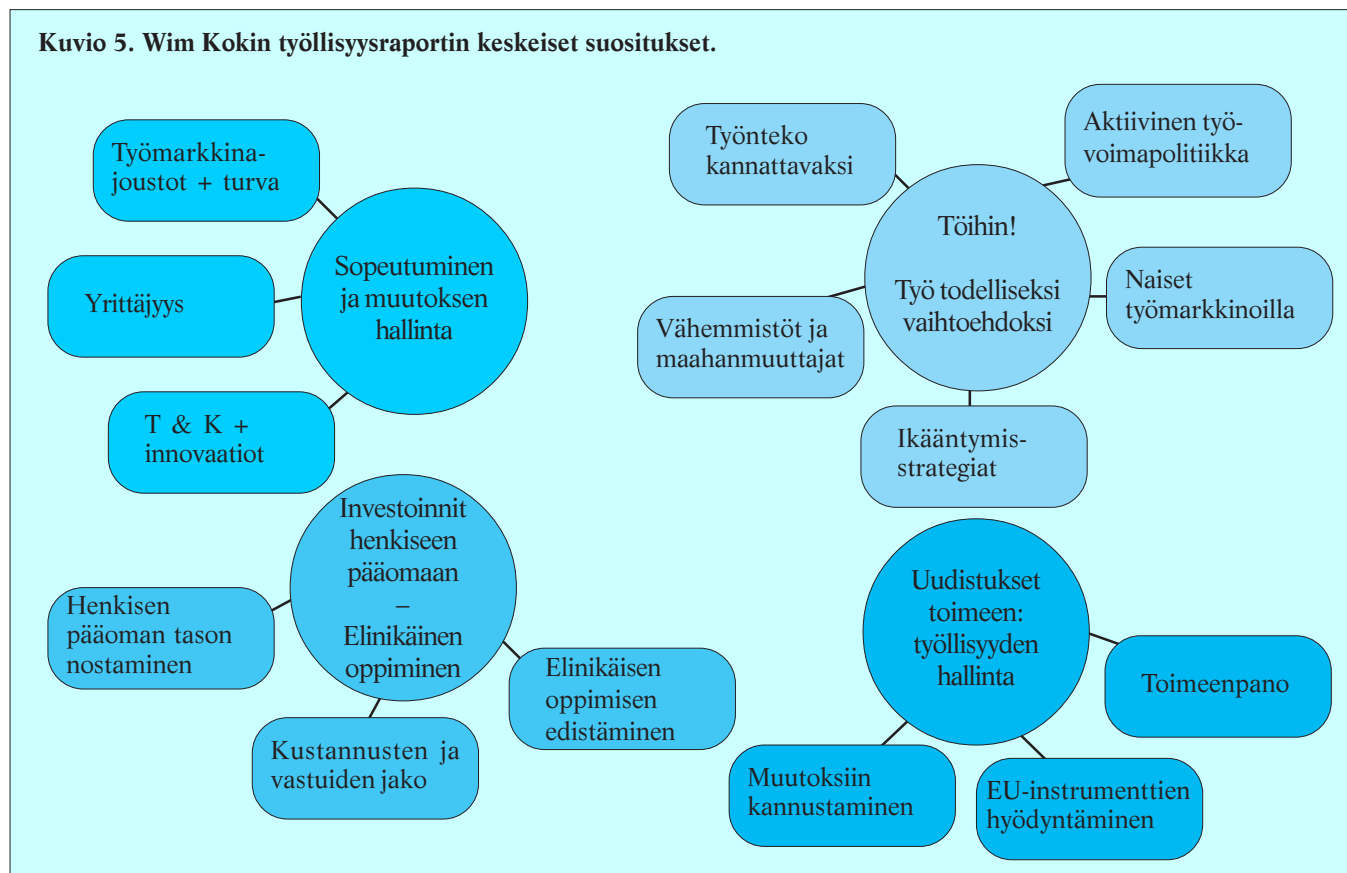
Osaamisen, yrittämisen ja työn tekemisen yhteiskunta

Suomen työllisyyden ja kilpailukyvyn haasteet ovat hyvin samanlaiset kuin muullakin Euroopan unionilla. Viime aikoina Hollannin entisen pääministerin Wim Kokin vetämän asiantuntijaryhmän työllisyysraportti *Jobs, Jobs, Jobs – Creating more employment in Europe* on saanut viime aikoina paljon huomiota EU:ssa, ansaitusti. Kok tavoittelee sosiaalisen markkinatalouden uudistamista, eurooppalaisen mallin modernisaatiota (kuvio 5).

Toivon, että kaikki suomalaiset ja miksei muutkin eurooppalaiset päättäjät perehtyisivät huolella Kokin raporttiin ja sen johtopäätöksiin. Sillä on paljon annettavaa myös suomalaiselle keskustelulle. On syytä analysoida tarkkaan Kokin ryhmän Suomelle tekemiä suosituksia. Ryhmä katsoi, että meidän tulisi muun muassa keventää palkan sivukuluja varsinkin matalapalkkaisissa työtehtävissä, uudistaa vero- ja etuusjärjestelmiä työllistämisloukkujen poistamiseksi, parantaa aktiivisen työvoimapolitiikan kattavuutta ja tehokkuutta sekä monipuolistaa elinkeinorakennettamme ja tasapainottaa aluekehitystä.

Ruotsi ja Suomi menestyvät näissä vertailuissa hyvin silloin, kun mitataan osaamis- ja tietotalouden menestystä. Sen sijaan yhteiskunnallisessa muutosalmiudessa ja uudistumiskyvyssä olemme olleet korkeintaan eurooppalaista keskitasoa.

Kuvio 5. Wim Kokin työllisyysraportin keskeiset suositukset.

Maamme ydinongelma voidaan ki-
teyttää seuraavasti: Suomi on vahva
osaamis- ja tietotalous, joka kuitenkin
kärsii yrittäjyysvajeesta ja korkeasta
työttömyydestä. Näin ollen selvityksen
yhteydessä on arvioitava, miten paran-
namme suomalaista osaamista vahvis-
tamalla tutkimus- ja teknologiarahoi-
tukseen ja koulutukseen suunnattuja
resursseja – ja käyttämällä ne entistä
paremmin. Sen rinnalla on kyettävä
parantamaan yrittämisen edellytyksiä
sekä työn tekemisen ja teettämisen
kannattavuutta myös matalamman
tuottavuuden aloilla.

Selvitystyössä olemme päätyneet nos-
tamaan esiin muun muassa seuraavat
kysymykset: Miten elinkeinopolitiikan
painopisteitä on muutettava osaamis-
talouden vahvistamiseksi? Miten pys-
tymme kannustamaan yhä useampia
yrityksiä investoimaan Suomessa ja
Suomeen? Miten kykenemme houkut-
telemaan korkean tason osaajia, tut-
kijoita, opiskelijoita ja työntekijöitä
Suomeen? Mihin käytännön toimiin
tulisi ryhtyä Suomen ja Aasian nouse-
vien talouksien yhteistyön lisäämisek-
si? Miten pystymme parhaiten turvaa-
maan korkean työllisyyden ja ostovoii-
man uudistamalla palkanmuodostusta
ja sopimusjärjestelmää?

Maailmantalouden murros ja Aasian
teollinen nousu luovat Suomelle paitsi
haasteita myös uusia mahdollisuuksia.
Niiden tunnistaminen on keskeinen osa
selvitystä. On pyrittävä tukemaan sel-
laista kehitystä, jonka avulla globali-
saation uudesta vaiheesta voivat hyö-
tyä sekä suomalaiset että kehittyvien
maiden kansalaiset. Suurten kehitys-
maiden teollinen nousu on vahvista-
nut niiden kasvua ja vähentänyt köy-
hyttä, mikä on myönteistä. Vaaran-
tamatta tätä kehitystä meidän on vah-
vistettava suomalaisen työn ja tuotan-
non menestystekijöitä.

Yhteisymmärrys on ollut Suomelle
iso voimavara. Silti sen sisältöä on ar-
vioitava uudelleen, jotta pärjäämme jat-
kossa. Tähän tähdätään nyt käynnis-
tyneillä selvityksillä ja vuoropuhelulla.
Liike on tässäkin pyrkimyksessä vähin-
tään yhtä tärkeä kuin päämäärä.□